

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
Кафедра обліку, оподаткування та управління
фінансово-економічною безпекою
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

**ОБЛІКОВА, ФІНАНСОВА ТА УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТІЙКОЇ ЕКОНОМІКИ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

ДНІПРО 2020

УДК 657.336.131.631.162

Рецензенти:

Васильєва Валентина Георгіївна – кан. екон. наук, доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро.

Вініченко Ігор Іванович – д-р. екон. наук, професор кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет.

Редакційна колегія:

Приходько Ігор Павлович – д.держ.упр., професор, завідувач кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою;

Павлова Галина Євгеніївна – д.е.н., професор кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою;

Катан Людмила Ігорівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та банківської справи;

Губарик Ольга Миколаївна – к.е.н., доцент кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою.

Рекомендовано вченою радою Дніпровського державного аграрно-економічного університету (протокол № 2 від 29.10.2019 р.)

Облікова, фінансова та управлінська діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки: колективна монографія / за заг. ред. І.П. Приходька – Дніпро: Пороги, 2020. - 397 с.

Колективна монографія виконана в межах діяльності наукової школи «Обліково-фінансова інноваційна система АПК» та державної бюджетної теми «Організаційно-методичні засади обліку, звітності і контролю у системі забезпечення економічної стійкості підприємств», ДРН №0116U003135 (01.2016 р.-12.2020 р.).

Видання орієнтоване на науковців, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів аграрного та управлінського профілів, працівників органів державного управління та місцевого самоврядування, підприємців та іншими особами, які цікавляться цією проблематикою.

УДК 657.336.131.631.162

Матеріали колективної монографії подано в авторській редакції.

При повному або частковому відтворенні матеріалів даної монографії посилання на видання обов'язкове.

Представлені у виданні наукові доробки та висловлені думки належать авторам.

© Колектив авторів, 2020

Розділ 1. Проблеми та перспективи розвитку цілісної системи обліку в контексті забезпечення економічної стійкості підприємства 12

1.1. Економічна сутність власного капіталу підприємства 12

Бондарчук Н.В., д.держ.упр., професор,

Бондаренко Р.І., магістр МгОП-1-19

1.2. Удосконалення синтетичного та аналітичного обліку витрат на збут 21

Дереза Д. Ю., магістр МгОП-1-19,

Приходько І. П., д.держ.упр., професор.

1.3. Актуальні питання обліку розрахунків з постачальниками та шляхи його удосконалення на сільськогосподарських підприємствах 27

Лобова А.О., студентка гр. МгОП-1-19

Погорелова Т.П., к.е.н., доцент

1.4. Впровадження мотиваційного моніторингу на підприємстві 37

Сергійв Р. Д., магістр МгОП-1-19,

Павлова Г. Є., д.е.н., професор

1.5. Методичні підходи щодо оцінки економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств 47

Ткаченко О.С., к.е.н.

1.6. Етапи розвитку методики обчислення та обліку фінансового результату господарюючого суб'єкта 59

Худяков А., студент гр. МгОП-1-19

Васильєва Л.М., д. держ. упр., професор

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність власного капіталу підприємства

Економічною категорією, яка виражає суспільні відносини виробництва, є капітал. Власний капітал є важливою складовою серед джерел формування ресурсів підприємства. Кожне підприємство, яке самостійно здійснює комерційну діяльність повинно мати капітал, тобто володіти певною величиною матеріальних цінностей, грошових коштів, фінансових вкладень та прав, які необхідні для проведення господарської діяльності.

Дослідженням обліку власного капіталу присвячені праці таких вчених як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Г.Г. Кірейцев, В.Я. Плаксієнко, М.С. Пушкар, В.Ф. Палій, В.В. Сопко та ін. Відсутність чіткого та єдиного визначення капіталу та окремих його складових, у тому числі власного капіталу, викликає проблеми при веденні бухгалтерського обліку і складанні фінансової звітності.

Капітал – одна з складних, фундаментальних економічних категорій, сутність якої досліджується вже багато століть. У перекладі з латинської термін «капітал» («capitalis») означає основний, головний [8]. Капітал за визначенням класичної економіки є одним із факторів виробництва, тобто все те, що використовується для виробництва, але безпосередньо не споживається в ньому [5]. Так, А. Сміт розглядав капітал як частину запасів, від яких певна особа очікує отримати прибуток.

Дж. С. Міль стверджував, що «крім початкових і загальних умов виробництва – праці і природних сил – існує ще одна умова, без якої неможливо здійснювати виробничу діяльність..... Йдеться про попередньо нагромаджений запас продуктів минулої праці. Цей нагромаджений запас продуктів праці називається капіталом».

Д. Рікардо трактував капітал поза історично, стверджуючи, що знаряддя праці первісної людини також є капіталом [2, с. 297].

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що капітал – це сукупні ресурси, що використовуються у підприємстві: сума накопичених матеріальних благ, результат минулої і засіб для подальшої виробничої чи комерційної діяльності. При цьому капітал розмежовується на власний і позиковий [10, с. 180].

Власний капітал є базою для створення та ведення діяльності підприємства і головним важелем процесу розвитку підприємницької діяльності. Зарубіжні і вітчизняні економісти дотримуються єдиної думки про те, що капітал є одним із центральних об'єктів обліку, оскільки саме він дає найбільш повне і актуальне уявлення про масштаби діяльності підприємства, його прибутковість і перспектив розвитку в майбутньому. Даний показник фінансової звітності забезпечує, перш за все, власників інформацією необхідної для прийняття раціональних управлінських рішень; акціонерів, кредиторів, інвесторів даними про ефективність управління підприємством; вкладників капіталу відомостями про динаміку і перспективи їх економічних прав і т.д.

Саме розвиток форм власності та організаційно-правових форм підприємств та типів впливає на визначення та застосування терміну «власний капітал». Для кожної із форм власності та організаційно-правових форм підприємств існує своя методика та організація обліку власного капіталу. Цю особливість також потрібно враховувати [7, с. 372]. Отже, із самої назви «власний капітал» виходить, що цей показник характеризує вкладання власників в майно суб'єкта господарювання, необхідного для ведення бізнесу.

Р.А. Слав'юк визначає власний капітал як власні джерела фінансування підприємства, які без визначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками) або залишені ними на підприємстві з чистого прибутку [16, с. 121].

М.Ф. Огійчук визначає власний капітал як різницю між вартістю його майна та зобов'язаннями [14, с. 354].

На думку В.Г. Андрійчука власний капітал є частиною авансованого капіталу, що сформована за рахунок різних джерел і являє собою власність підприємства, що кількісно визначається як різниця між його активами та зобов'язаннями.

Сопко В.В. вважає, що власний капітал визначається вартістю майна суб'єкта господарювання, тобто чистими активами (різниця між вартістю майна і позиковим капіталом), складовими якого є статутний, додатковий і резервний капітал, нерозподілений прибуток [17, с. 46].

Т.М. Королюк вважає, що в цілому власний капітал за своєю економічною суттю відображає процес створення, розподілу, використання і відтворення ресурсів у межах окремого підприємства.

Ф.Ф. Бутинець визначає власний капітал як загальну вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування його активів [6, с. 400].

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку визначають власний капітал як частку активів підприємства, що залишилася після вирахування всіх його зобов'язань, і поділяють його на дві частини: авансований капітал (contributed capital) і реінвестований (нерозподілений) прибуток (retained earnings).

Міжнародні стандарти фінансової звітності визначають власний капітал як вартість активів, на які не розповсюджуються фінансові зобов'язання кредиторів [11].

Визначення терміну «власний капітал» різними вченими відрізняються між собою не дуже суттєво. Але визначення цього поняття з точки зору бухгалтерського обліку та інших економічних наук суттєво різняться між собою.

Існують три підходи визначення сутності власного капіталу:

- бухгалтерський підхід: власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [13];

- економічний підхід: власний капітал – загальна вартість засобів, фінансових коштів підприємства, які належать підприємству на правах власності і використовуються ним для формування певної частини його активів;

- правовий підхід: власний капітал – це власні джерела фінансування підприємства, які без визначеного строку повернення внесені його засновниками (учасниками) або залишені ними на підприємстві з чистого прибутку.

Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначають власний капітал, як частину в активах за вирахуванням зобов'язань (Власний капітал = Активи – Зобов'язання) [13]. На нашу погляд, це визначення є найбільш раціональним.

На думку В.В. Сопко є не дуже коректним вживати термін «активи» при визначенні власного капіталу, і автор пропонує брати до уваги економічний і правовий зміст цього терміну. Виходячи з цього, власний капітал – сума власних коштів підприємства, отримана в результаті його діяльності, або від власників (учасників) у вигляді внесків, придбаних акцій, паїв тощо, або залишена на підприємстві безоплатно [17, с. 46].

Як бачимо, термін «власний капітал» не має однозначного визначення.

Ми пропонуємо власне визначення власного капіталу. Власний капітал - сума авансованого капіталу підприємства, тобто капіталу, який необхідно вкласти до справи для одержання перших результатів (прибутку) та чистих активів підприємства.

Розглянемо основні економічні характеристики власного капіталу:

1) капітал підприємства є основним чинником виробництва: у системі факторів виробництва (капітал, земля, праця) капіталу належить пріоритетна роль, тому що він поєднує усі фактори в єдиний виробничий комплекс;

2) капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід: він може виступати ізольовано від виробничого фактору в формі інвестованого капіталу;

3) капітал є головним джерелом формування добробуту його власників: частина капіталу в поточному періоді виходить з його складу та попадає в «кишеню» власника, а частина капіталу, що накопичується, забезпечує задоволення потреб власників у майбутньому;

4) капітал підприємства є головним вимірником його ринкової вартості: у цій якості виступає насамперед власний капітал підприємства, що визначає обсяг його чистих активів. Поряд з цим обсяг власного капіталу, що використовується на підприємстві, характеризує одночасно і потенціал залучення ним позикових фінансових засобів, що забезпечують одержання додаткового прибутку. У сукупності з іншими факторами - формує базу оцінки ринкової вартості підприємства;

5) динаміка капіталу підприємства є найважливішим показником рівня ефективності його господарської діяльності: здатність власного капіталу до самозростання високими темпами характеризує високий рівень формування й ефективний розподіл прибутку підприємства, його здатність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. У той же час зниження обсягу власного капіталу є, як правило, наслідком неефективної, збиткової діяльності підприємства [9].

Сутність власного капіталу доцільно розглядати через його структурні елементи:

1. *Статутний капітал* це основа власного капіталу підприємства, представляє собою суму внесків всіх учасників (засновників) в грошовій і натуральній формі. Його розмір визначається установчими документами і статутом підприємства. Для підприємства окремих сфер діяльності й організаційно-правових форм (акціонерне товариство, товариство з

обмеженою відповідальністю) мінімальний розмір статутного капіталу регулюється законодавством [9].

2. *Пайовий капітал – сукупність засобів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених в товаристві для ведення його господарської діяльності. Формується учасниками за рахунок пайових внесків, передбачених засновницькими документами кредитних союзів, споживчих товариств, колективних сільськогосподарських підприємств, житлово–будівельних кооперативів та ін.*

3. *Неоплачений капітал – це сума заборгованості власника (учасника ВАТ, акціонера АТ) за внесками в статутний капітал підприємства, які виникли в момент емісії корпоративних прав. Даний вид капіталу притаманний тим товариствам, у яких є в наявності статутний або пайовий [9].*

4. *Вилучений капітал являє собою фактичну собівартість акцій (часток) власної емісії, викуплених у акціонерів (учасників). Тобто це частина капіталу власників, яка тимчасово вилучена (викуплена у власників) самим господарським товариством.*

5. *Додатковий капітал від продажу акцій (власної емісії) виникає тільки у корпоративних підприємств і визначається як різниця між продажною вартістю акцій власної емісії та її номінальною вартістю.*

6. *Додатковий капітал (додаткові внески засновників) виникає на партнерських та індивідуальних підприємствах за рахунок внесення засновниками додаткових внесків на добровільних засадах з метою забезпечення розвитку підприємства [17, с. 59].*

7. *Інший додатковий капітал включає в себе дооцінку необоротних активів, вартість необоротних активів, безоплатно отриманих, інші види додаткового капіталу, фонди спеціального призначення (розвитку підприємства).*

8. *Резервний капітал* являє собою зарезервовану частину власного капіталу підприємства, призначену для внутрішнього страхування його господарської діяльності [9]. Формується за рахунок відрахувань від чистого прибутку (для господарських товариств – не менше 5% чистого прибутку за рік), при цьому мінімальний розмір резервного капіталу не може бути менше 25% розміру статутного капіталу. А для АТ не менше 15%, якщо інше не передбачено Статутом.

9. *Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)* являє собою чистий фінансовий результат діяльності підприємства після виплати доходів власникам та формування резервного капіталу [17, с. 60].

10. *Інші форми власного капіталу*, до яких відносяться розрахунки за майно (при здачі його в оренду), розрахунки з учасниками (по виплаті їм доходів у формі відсотків чи дивідендів) і деякі інші, відображені в першому розділі пасиву балансу [9].

Для більш детального аналізу сутності власного капіталу потрібно розглянути його функції:

- самостійності і влади - розмір власного капіталу безпосередньо визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство;
- відповідності і захисту прав кредиторів - власний капітал, що відображається в балансі підприємства для зовнішніх користувачів, є відображенням відповідних відносин на підприємстві та захистом кредиторів від втрати капіталу;
- довготермінового кредитування - розпорядження запозиченими коштами протягом тривалого періоду;
- фінансування ризику - використання підприємством власного капіталу для фінансування ризикових інвестицій;

- кредитоспроможності - привілеї при кредитуванні, що надаються підприємствам з меншою часткою кредиторської заборгованості та більшою часткою власного капіталу;

- компенсації понесених збитків - використання певної частини власного капіталу для погашення збитків;

- розподілу доходів та активів - частки окремих власників у капіталі є основою при розподілі фінансового результату та майна при ліквідації підприємства.

Отже, для визначення сутності власного капіталу необхідно проаналізувати його основні характеристики, структуру та функції. Бо розвиток економічних відносин в світі потребує розвитку і бухгалтерського обліку для відображення реальності господарських фактів та явищ, які відбуваються протягом діяльності будь – якого підприємства. Власний капітал відіграє важливу роль у створенні і розвитку аграрного підприємства та є одним із головних економічних чинників його функціонування.

У науковій літературі наводяться різні тлумачення власного капіталу, але його сутність потрібно розглядати не тільки спираючись на бухгалтерську точку зору, але й враховуючи економічну та правову сутність. Як результат запропоновано під терміном «власний капітал» розуміти суму авансованого капіталу підприємства, тобто капіталу, який необхідно вкласти до справи для одержання перших результатів (прибутку) та чистих активів підприємства.

Література до розділу 1.1:

1. Арефєва О.В., Мягких І.М., Росумака Т.Г. Власний капітал підприємства та проблеми його формування. Інтелект ХХІ. 2016. №. 6. С. 161-169

2. Базидевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: підручник.– К.: Знання – Прес, 2007. – 719 с.

3. Бланк И.А. Управление формированием капитала. - К.: Ника-Центр, 2006. – 520 с.

4. Безкорвайна Л.В. особливості обліку власного капіталу. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2015. Вип. С. 950-954

5. Боднарчук А.В. Економічна сутність капіталу. Облік і фінанси АПК. – 2009. – №4. – С. 93-95.

6. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів/ Ф.Ф. Бутинець та ін.; [Під заг. ред. Ф.Ф. Бутиця] – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 912 с.

7. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : навч.- практ. посіб. / [Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна, В. І. Кисла]. – К.: ЦУЛ, 2010. – 536 с.

8. Запорожан О.М. Власний капітал підприємства: економічна суть, складові та функції. Вісник Подільського державного аграрно-технічного університету: зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільськ: ПДАТУ. - 2009. - №17. – С. 279-283.

9. Івченко Л.В., Удовик Н.Л. Власний капітал: джерела формування та функції .Молодий вчений. 2016. № 1(28). Ч. 1. С. 55–59.

10. Кривенко К.Т., Савчук В.С., Беляєв В.С. Політична економія: навчальний посібник.– К.:КНЕУ. – 2001. – 230 с.

11. Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 «Представлення фінансової звітності» [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408

12. Міжнародний стандарт фінансової звітності 32 «Фінансові інструменти розкриття і представлення інформації» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408

13. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07.02.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

14. Огійчук М.Ф. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: підручник.– К.: Вища школа, 2007. - 979 с.
15. Плаксієнко В.Я. Теоретичні основи формування власного капіталу сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. – 2010. - №4. – С. 4-7.
16. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, – 2004. – 460 с.
17. Сопко В.В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів): Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
18. Яремко І.Й. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій: монографія. - Львів: Каменяр, - 2006. – 176 С.

1.2. Удосконалення синтетичного та аналітичного обліку витрат на збут

Під час реалізації товарів виникають витрати, безпосередньо пов'язані з самою реалізацією: оплата праці продавців, вантажників, транспортні роботи, амортизація основних засобів (торгового обладнання, торгових приміщень, касових апаратів), опалення, освітлення торгових приміщень та ін. Всі вони відносяться до витрат на збут, облік яких ведеться на активному рахунку 93 «Витрати на збут». По дебету рахунку відображається сума визнаних витрат на збут (витрати пакувальних матеріалів, транспортування продукції, товарів за умовами договору, витрати на маркетинг та рекламу, оплату праці та комісійні продавцям, торговим агентам, працівникам відділу збуту, амортизацію, ремонт та утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, що використовуються для забезпечення збуту продукції, товарів, робіт і послуг), по кредиту – списання на рахунок 79 «Фінансові результати».

На рахунку 93 «Витрати на збут» обліковують та накопичують витрати, пов'язані з реалізацією.

Аналітичний облік витрат на збут в ТОВ «Преображенське» ведеться у відомостях в розрізі статей витрат та за економічними елементами. При організації обліку за центрами витрат відповідні регістри ведуть в розрізі складів і служб, пов'язаних зі збутом готової продукції.

Кореспонденція рахунків по рахунку 93 «Витрати на збут» ТОВ «Преображенське» наведена в табл. 1.